

กฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม: ความเหมาะสมและความเป็นธรรมตาม
หลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย
The Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on the
Punishments for the Buddhist Monastic Discipline Infringements
(Nikahakama): Appropriateness and Fairness Under
the Conceptual Theories and Legal Practices

สมบัติ อรรถพิมล*

Sombut Attapimon

ภาควิชานิติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

Department of Law, Faculty of Social Science, Mahachulalongkorn University

e-mail: Sb.attapimon@gmail.com

Received: November 20, 2024; Revised: December 19, 2024; Accepted: December 22, 2024

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (๑) ศึกษากระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม (๒) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม (๓) ศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม (๔) หาแนวทางปรับปรุงพัฒนามาตรฐานกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ผู้วิจัยได้รวบรวมข้อมูลเอกสาร กฎหมายเถรสมาคม กฎหมาย ระเบียบ แนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม และสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญที่เกี่ยวข้องทั้งพระภิกษุและคฤหัสถ์จำนวน ๑๘ รูป/คน ได้ข้อเท็จจริงเชิงประจักษ์เป็นข้อค้นพบ

ผลการวิจัยพบว่า (๑) พระภิกษุคณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ให้มีการแต่งตั้งทดแทน ถ้าเหตุเกิดระหว่างทำคำวินิจฉัยให้เจ้าคณะผู้ปกครองเหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาตรวจ

*อดีตผู้พิพากษาศาลฎีกา, นบ. ม.ธรรมศาสตร์ น.บ.ท. สำนักอบรมศึกษากฎหมายแห่งเนติบัณฑิตยสภา, รม.(บริหารรัฐกิจ) ม.ธรรมศาสตร์, ป.บัณฑิตทางกฎหมายมหาชน ม.ธรรมศาสตร์, นม.รามคำแหง, ร.ป.ด. ม.ชินวัตร, นต.ม.รามคำแหง

สำนวนร่วมทำคำวินิจฉัย (๒) ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้กฎหมาย และให้พระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ (๓) ให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้ (๔) ให้คู่ความที่มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินคดีได้ (๕) การสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาต้องแจ้งสิทธิให้ทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ซึ่งจะทำให้กระบวนการลงนิคหกรรมมีความเหมาะสมและความเป็นธรรมตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

คำสำคัญ : นิคหกรรม; ความเหมาะสม; ความเป็นธรรม

ABSTRACT

This research has purposes for: (1) studying the process of Nikahakama punishments under the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand No. 11 (B.E. 2521) on Nikahakama Punishments; (2) studying concepts and universal regulations on judicial procedures which leads to justice in the society; (3) studying problems and sources of problems of Nikahakama punishments pursuant to the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on Nikahakama punishments and; (4) proposing suggestion to improve the Regulation of the Sungha Supreme Council of Thailand on the Punishments for the Buddhist Monastic Discipline Infringements (Nikahakama) for appropriateness and fairness in accordance with legal theories and practices. This is qualitative research. The researcher has collected relevant documents, regulations of the Sungha Supreme Council of Thailand, law, regulations, conceptual theories and universal regulations on judicial procedures as well as information from the in-depth interview of 18 monks and ordinary persons.

The result reveals as follows: (1) If a member of monk committee is unable to perform his duty, there should be an appointment of replacement. Nevertheless, if an incident occurs during a process of decision making, a superior to a head of a monk committee should be able to partake in a process of consideration and decision making of a case. (2) Monks should be encouraged to study law. Monk committees should be able to appoint legal consultants. (3) Parties should have a

right to oppose members of monk committees. (4) Parties should also be eligible to appoint legal consultants. (5) An accused should have a right to be informed that he has a right to provide or not to provide any information to a monk committee. All the abovementioned recommendations will promote appropriateness and fairness in accordance with the legal conceptual theories and practices.

Keywords: Nikhakama; Appropriateness; Fairness

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าพระนามเดิมว่า สิทธัตถะ เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าสุทโธทนะและพระนางสิริมหามายา แห่งเมืองกบิลพัสดุ์ แคว้นสักกะ ประเทศอินเดีย เจ้าชายสิทธัตถะ เสด็จออกบรรพชาเมื่อพระชนมายุ ๒๙ ปี ทรงบำเพ็ญเพียรอยู่ ๖ ปี ตรัสรู้หลักธรรมอริยสัจ ๔ คือ ทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค ซึ่งเป็นหลักธรรมอันประเสริฐ สำเร็จเป็นพระอรหันต์เป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในเช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ ก่อนพุทธศักราช ๔๕ ปี (คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๕)

พระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงเทศนาสั่งสอนเผยแผ่พระพุทธศาสนาอยู่นาน ๔๕ ปี จนพระชนมายุ ๘๐ พรรษา ได้เสด็จดับขันธปรินิพพาน โดยก่อนปรินิพพานได้ทรงตรัสพุทธโอวาทแก่พระอานนท์และภิกษุทั้งหลายว่า “อานนท์บางทีพวกเธออาจจะคิดว่า ปาพจน์มีพระศาสดาล่วงลับไปแล้ว พวกเราไม่

มีพระศาสดา ข้อนี้นักเธอไม่พึงเห็นอย่างนั้น ธรรมและวินัยที่เราแสดงแล้ว บัญญัติแล้วแก่เธอทั้งหลาย หลังจากเราล่วงลับไป ก็จะเป็นศาสดาของเธอทั้งหลาย” ที.ม. (ไทย) ๑๐/๒๑๖/๑๖๔ (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

พระธรรมเป็นหลักธรรมคำสอน พระวินัยเป็นกรอบระเบียบอันพึงประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความเป็นระเบียบเรียบร้อยในหมู่สงฆ์ ระยะแรกพระพุทธเจ้าใช้ธรรมที่ทรงค้นพบเป็นหลักในการปกครองและประทานโอวาทแก่ภิกษุ ภิกษุณี เป็นกรอบในการปฏิบัติ อันถือเป็นพระวินัยหรือข้อบัญญัติ เรียกว่า มหาปเทศ ๔ ประการ (ที.ม. (ไทย) ๑๐/๑๘๗/๑๓๔-๑๓๖) (มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙)

การบัญญัติพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้า จะไม่ทรงบัญญัติสิกขาบทก่อนเรื่องเกิดขึ้น พระสารีบุตรเถระเคยกราบทูลขอให้พระพุทธองค์ทรงบัญญัติสิกขาบท แสดง

พระปาติโมกข์ เพื่อความดำรงมั่นแห่งพระศาสนาแต่พระองค์ทรงตรัสห้ามไว้ โดยให้เหตุผลว่า ธรรมที่เป็นที่ตั้งแห่งอาสวะยังไม่เกิดขึ้น จึงไม่ควรบัญญัติสิกขาบท แสดงปาติโมกข์ ถ้าบัญญัติสิกขาบทล่วงหน้าก่อนที่จะเกิดเรื่องราวความเสียหายขึ้นนั้น พระองค์ทรงเปรียบให้เห็นว่า เหมือนหม้อที่ไม่ฉลาดทำการผ่าตัดด้วยวะ รอโรคที่ยังไม่เกิดขึ้น ต่อเมื่อเข้าพรรษาที่ ๒๐ นับแต่ตรัสรู้มีเหตุการณ์พระสุทิน กลั่นทบุตร เสพเมถุนกับภรรยา เพื่อให้มีบุตรสืบสกุลเกิดขึ้น พระองค์จึงตรัสเรียกประชุมภิกษุสงฆ์แล้วตรัสสอบถามในเรื่องที่เกิดขึ้นพระสุทินรับเป็นความสัตย์ ทรงดำหนิตีเตียนแล้วจึงทรงบัญญัติสิกขาบท ต่อมาเมื่อเรื่องอื่นเกิดขึ้นก็ทรงบัญญัติเป็นสิกขาบทในลักษณะเดียวกันทั้งนี้เพื่อเป็นข้อบังคับ ข้อห้าม และเป็นข้อประพฤติปฏิบัติเพื่อความเป็นระเบียบและความเหมาะสม แบ่งเป็นหมวดได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนียต ๒ นิสสัคคียปาจิตติย ๓๐ ปาจิตติย ๗๒ ปฏิกุเทสนียะ ๔ เสาขียะ ๗๕ อธิการนสมณะ ๗ รวม ๒๒๗ สิกขาบท พระธรรมวินัยเป็นศีลหรือกฎหมาย เรียกว่า สิกขาบทของพระภิกษุ และภิกษุณี โดยแบ่งเป็นโทษหนัก โทษปานกลางและโทษเบาตามลำดับ

ปัจจุบันเพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระศาสนามีพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ.๒๕๐๕ บัญญัติให้สมเด็จพระสังฆราชสกล

มหาสังฆปริณายกทรงบัญชาการคณะสงฆ์ ทางมหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและพระธรรมวินัย และคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม พ.ศ.๒๕๒๑ มหาเถรสมาคมได้ตรากฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ.๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรมใช้บังคับ พระภิกษุจะต้องรับนิคหกรรมคือรับโทษก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย และนิคหกรรมที่จะลงแก่พระภิกษุจะต้องเป็นนิคหกรรมตามพระธรรมวินัย (มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๖๓)

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายมหาเถรสมาคมดังกล่าวเปรียบเทียบกับกฎหมายวิธีสบัญญัติที่ใช้ในการพิจารณาพิพากษาคดีในศาลยุติธรรม ๔ ฉบับคือ (๑) พระธรรมนูญศาลยุติธรรม (๒) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (๓) ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง (๔) กฎหมายลักษณะพยานหลักฐาน กฎหมายทั้งสี่ฉบับมีการปรับปรุงพัฒนาให้สอดคล้องกับแนวคิดทฤษฎี กติการะหว่างประเทศและรัฐธรรมนูญ กฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาบางส่วนขาดหลักการสำคัญในการอำนวยการความยุติธรรมแก่พระภิกษุที่ถูกกล่าวหาและคู่กรณี บังคับใช้นาน 45 ปี แล้วไม่เคยได้รับการพัฒนาปรับปรุง มีประเด็นปัญหาควรแก่การศึกษาวิจัยนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุง ดังนี้

๑. เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณา บางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

ตามกฎหมายเถรสมาคมกำหนดองค์คณะพระภิกษุคณะผู้พิจารณาชั้นต้น ๓ รูป ข้อ ๓๑ วรรคสาม บัญญัติว่า ในกรณีที่คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่ได้โดยมีเหตุสุวิสัย ให้ผู้พิจารณาอีก ๒ รูป ดำเนินการพิจารณาต่อไป มีปัญหาว่า ๒ รูป ใต้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จ ทำคำสั่งหรือคำวินิจฉัยมีความเห็นตรงข้ามกันจะให้ถือปฏิบัติอย่างไร ไม่มีข้อบัญญัติไว้

๒. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและ คณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายเถรสมาคม เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับดังกล่าว โครงสร้างการปกครองคณะสงฆ์ จัดการปกครองเป็นลำดับชั้นสายบังคับบัญชา และให้มีอำนาจลงนิคหกรรมพระภิกษุสามเณร ที่กระทำความผิดพระธรรมวินัยด้วย แต่พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์จบการศึกษากฎหมายน้อยมาก ทำให้การปฏิบัติหน้าที่ไม่ถูกต้องครบถ้วน บริบูรณ์เท่าที่ควร

๓. เรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้าน พระภิกษุคณะผู้พิจารณา

หลักความเป็นกลางเป็นหลักการสำคัญเป็นหัวใจของการพิจารณาพิพากษาคดีของศาลทั่วโลก ผู้พิพากษาศาลาการต้องมีความเป็นกลาง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็น

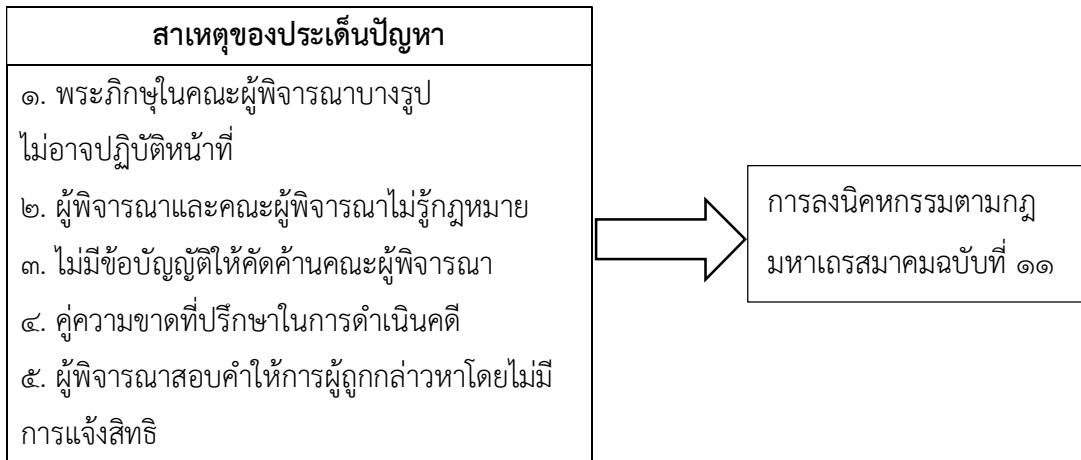
ว่าขาดความเป็นกลาง คู่ความมีสิทธิคัดค้านได้ กฎหมายเถรสมาคมไม่มีข้อบัญญัติในเรื่องนี้

๔. เรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการ ดำเนินคดี

กฎหมายเถรสมาคมข้อ ๖๓ ห้ามคู่ความแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่าง ซึ่งหมายถึงห้ามแต่งตั้งทนายความเข้ามาในคดี กฎหมายเถรสมาคมฉบับนี้ เนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติยากแก่การเข้าใจในเนื้อหา และวิธีปฏิบัติ คู่ความคดีวินัยสงฆ์ที่ไม่มีความรู้กฎหมายและไม่มีที่ปรึกษาทางกฎหมาย ย่อมไม่อาจดำเนินกระบวนการพิจารณาได้โดยถูกต้องและเป็นธรรม

๕. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบ คำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

กฎหมายเถรสมาคมข้อ ๑๓ (๑) บัญญัติวางหลักว่า เมื่อผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องแล้วให้เรียกพระภิกษุที่ตกเป็นจำเลยมาแจ้งข้อกล่าวหา ถ้าจำเลยให้การรับสารภาพตามฟ้อง ให้มีอำนาจสั่งลงนิคหกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพนั้นโดยไม่มีการแจ้งสิทธิว่าจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ การลงนิคหกรรมของผู้พิจารณาโดยอาศัยเพียงคำรับสารภาพที่ไม่มีการแจ้งสิทธิ ไม่สอดคล้องกับการคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของผู้ต้องหาและจำเลยตามกฎหมายบ้านเมือง

ภาพที่ ๑ แสดงสาเหตุของประเด็นปัญหา

แนวคิดทฤษฎี กติกาสากล การสร้าง
ความเป็นธรรมในสังคมกำหนดให้กระบวนการ
ยุติธรรมต้องอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี
คือ

๑. แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม (Theory of Justice)

ความยุติธรรม หมายความว่าความ
เที่ยงธรรม ความชอบธรรม ความชอบด้วย
เหตุผล รวมความความยุติธรรมหมายถึง
ตรงด้วยความเป็นธรรม ถูกต้องตามหลักธรรม
หลักนิติ นัย และชอบด้วยเหตุผล
(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๒๕) กฎหมาย
ธรรมชาตินี้เป็นพื้นฐานหลักของความยุติธรรม
อยู่ในจิตใจของมนุษย์ ในยุโรปค้นพบมาตั้งแต่
ยุคกรีกและโรมันก่อนคริสต์ศักราช โดยอาศัย
แนวคิดทฤษฎี ๒ ทฤษฎี คือ

(๑) ทฤษฎีการมีเหตุผลโดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้เชื่อว่า มนุษย์มีความรู้สึกผิด
ชอบชั่วดี มนุษย์มีเหตุผล กฎหมายเป็น
กฎเกณฑ์ของสังคม ถือเป็นระบบของเหตุผล
มนุษย์รู้สึกผิดชอบชั่วดี สามารถที่จะเข้าใจและ
ค้นหากฎเกณฑ์อันเป็นกฎหมายธรรมชาติได้

(๒) ทฤษฎีความมีอยู่โดยธรรมชาติ

ทฤษฎีนี้ ไม่เชื่อว่ามนุษย์เป็นสัตว์มี
เหตุผล สังคมเป็นระบบแห่งอำนาจ ไม่สามารถ
ชี้อะไรผิดถูกได้แท้จริง ฝ่ายชนะเป็นผู้ตั้ง
กฎเกณฑ์และถือเป็นกฎเกณฑ์ที่ถูกต้อง
กฎหมายเป็นเครื่องมือที่จะรักษาอำนาจและ
ผลประโยชน์ (ประเสริฐ ดันศิริ และสถาพร
สระมาลัย, ๒๕๔๙)

เพลโต (Plato) ปราชญ์ชาวกรีกให้
ความเห็น ความยุติธรรมหมายถึง การทำ
ความดี ทำสิ่งที่ถูกต้อง ความยุติธรรมถือ
เสมือนเป็นองค์รวมของคุณธรรม

อริสโตเติล (Aristotle) ปราชญ์ชาวกรีกอีกท่านหนึ่งให้ความเห็น ความยุติธรรมหมายถึง ความดีเป็นคุณธรรมในจิตใจของมนุษย์จำแนกความยุติธรรมเป็น 2 ประเภท คือ ความยุติธรรมตามธรรมชาติ (Fairness) กับความยุติธรรมตามแบบแผน (Lawfulness) (เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ์, ๒๕๒๔)

จอห์น รอลส์ (John Rawls) ปราชญ์ชาวอเมริกัน เป็นผู้เสนอทฤษฎีแห่งความยุติธรรม (Theory of Justice) ประกอบด้วยหลักการสำคัญ ๒ ประการ คือ

(๑) มนุษย์จะต้องมีสิทธิเสรีภาพเท่าเทียมกัน (๒) มนุษย์ต้องมีความเสมอภาคทางด้านเศรษฐกิจ และสังคม (ศุภชัย ศุภผล, ๒๕๕๘)

๒. แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง
คัมภีร์พระธรรมศาสตร์เขียนขึ้นโดยฤษีชื่อ มโนสารในประเทศอินเดีย เนื้อหาเป็นพระธรรมนูน พระธรรมศาสตร์ และหลักอินทภาษเป็นต้น หลักอินทภาษ กล่าวถึงหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาดูแลการว่า ผู้พิพากษาดูแลการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใดอันเกิดจากอคติ ๔ ประการ ได้แก่ ฉันทาคติ โทสาคติ ภยาคติ โมหาคติ (สุทธิวาหนฤพุดิ, ๒๕๑๒) หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้าในหัวข้อหลักอคติ ๔ (คณาจารย์สำนักพิมพ์เสียง เชียง, ๒๕๔๖) หลักความเป็นกลางนี้บัญญัติไว้

ในประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่ง ในหมวดว่าด้วยการคัดค้านผู้พิพากษาตั้งแต่ พศ. ๒๔๗๗ จนปัจจุบัน (พิชัย นิลทองคำ, ๒๕๕๔)

๓. แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against selfincrimination และหลัก Miranda warning

เป็นสิทธิเสรีภาพขั้นพื้นฐานของบุคคล ถือเป็นศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ (Fundamental to human liberty) คือบุคคลไม่อาจถูกบังคับให้ประจานตนเอง หลักการนี้กล่าวไว้ในระบบกฎหมาย Common law สหรัฐอเมริกานำหลัก Privilege against self incrimination บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ ศาลฎีกาสหรัฐอเมริกา พิพากษาคดี Miranda V. Arizona วางหลักไว้ว่า ก่อนเริ่มการสอบสวนพนักงานสอบสวนต้องแจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่าผู้ต้องหาสิทธิที่จะไม่ให้การใด ๆ เลยก็ได้ มิฉะนั้นรับฟังคำให้การเป็นพยานหลักฐานไม่ได้ (เกียรติขจร วัฒนสวัสดิ์, ๒๕๕๓)

๔. กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR)

เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ประเทศไทยเข้าเป็นภาคี บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันมีสิทธิได้รับการพิจารณาตัวอย่างเปิดเผยและ

เป็นธรรม โดยคณะตุลาการซึ่งจัดตั้งขึ้นตามกฎหมาย มีอำนาจ ความเป็นอิสระ และเป็นกลาง มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก และมีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรปักษ์ต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด (United Nations, 2023)

จากความเป็นมาและสภาพปัญหา นำไปสู่คำถามการวิจัยว่า การลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม มีกระบวนการอย่างไร การลงนิคหกรรม มีปัญหาและสาเหตุของปัญหาอย่างไร การลงนิคหกรรม เกี่ยวข้องกับแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลด้านกระบวนการยุติธรรมอย่างไร

วัตถุประสงค์การวิจัย

ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ในการวิจัย คือ

๑. เพื่อศึกษากระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๒. เพื่อศึกษาแนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความ เป็นธรรมในสังคม

๓. เพื่อศึกษาปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการการลงนิคหกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม

๔. เพื่อหาแนวทางปรับปรุงพัฒนากฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ให้เหมาะสมและเป็นธรรมตามแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมาย

วิธีดำเนินการวิจัย

ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้วิธีเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยเอกสาร (Documentary Research) ทบทวนวรรณกรรมโดยทบทวนแนวคิดทฤษฎี หลักกฎหมาย และกฎระเบียบที่เกี่ยวข้องกับความเหมาะสมและความเป็นธรรม ตามหลักแนวคิดทฤษฎีและแนวปฏิบัติทางกฎหมายของกฎหมายเถรสมาคมว่าด้วยการลงนิคหกรรม และการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคคลผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ ซึ่งรู้เห็นเกี่ยวข้องกับการปกครองคณะสงฆ์ และผู้รู้หลักพุทธธรรมและหลักกฎหมายรวมจำนวน ๑๘ รูป/คน จำแนกเป็น (๑) กลุ่มพระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์จำนวน ๔ รูป (๒) กลุ่มนักวิชาการทางพระพุทธศาสนาจำนวน ๔ รูป (๓) กลุ่มพระภิกษุพรรษา 10 ขึ้นไปจำนวน ๔ รูป (๔) กลุ่มนักวิชาการกฎหมายจำนวน ๓ คน (๕) กลุ่มผู้พิพากษาศาลยุติธรรมจำนวน ๓ คน ใช้แบบสัมภาษณ์เป็นเครื่องมือของการวิจัย ผ่านการตรวจแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ และผ่านการขออนุมัติออกใบรับรองจริยธรรม

การวิจัยในมนุษย์จากคณะกรรมการจริยธรรม วิเคราะห์ข้อมูลเปรียบเทียบ (Comparative Analysis) การวิจัยเอกสาร (Documentary Research) และการสัมภาษณ์แบบเชิงลึก (In-Depth Interview) มาวิเคราะห์และตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบ (Triangulation) จากนั้นสรุปผลของการวิจัย อภิปรายผลและสรุปเป็นข้อค้นพบนำไปสู่ข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

๑. ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๑ เพื่อศึกษา กระบวนการลงนิคมกรรมตามกฎหมายเถรสมาคมฉบับที่ ๑๑ (พศ. ๒๕๒๑) ว่าด้วยการลงนิคมกรรม พบว่า กฎหมายเถรสมาคมบัญญัติเป็นหลักการว่า พระภิกษุจะต้องรับนิคมกรรมก็ต่อเมื่อกระทำการล่วงละเมิดพระธรรมวินัย พระธรรมวินัยเป็นศีลหรือกฎหมายเรียกว่าสิกขาบทของพระภิกษุแบ่งเป็นหมวด ได้แก่ ปาราชิก ๔ สังฆาทิเสส ๑๓ อนินยต ๒ นิสสัคคีย ปาจิตตีย์ ๓๐ ปาจิตตีย์ ๗๒ ปฎิเทศนียะ ๔ เสนิยยะ ๗๕ อธิกรณสมณะ ๗ รวม ๒๒๗ สิกขาบท

การปกครองคณะสงฆ์ จัดลำดับโครงสร้างและผู้ปกครอง คือ (๑) มหาเถรสมาคม (๒) เจ้าคณะใหญ่ (๓) เจ้าคณะภาค (๔) เจ้าคณะจังหวัด (๕) เจ้าคณะอำเภอ (๖) เจ้าคณะตำบล (๗) เจ้าอาวาส ผู้ปกครองสงฆ์มี

อำนาจปกครองและมีอำนาจตุลาการในการพิจารณาและมีคำสั่งคดีวินัยสงฆ์ด้วย เจ้าอาวาสหรือเจ้าคณะผู้ปกครองซึ่งเป็นเจ้าสังกัดหรือเจ้าของเขต เป็นผู้พิจารณาในเบื้องต้น มีอำนาจสั่งลงนิคมกรรมแก่จำเลยตามคำรับสารภาพ ถ้าจำเลยให้การแบ่งรับความผิดเบากว่า หรือน้อยกว่าที่ถูกฟ้องหรือให้การปฏิเสธ ให้ตั้งคณะผู้พิจารณา ๓ รูปได้สอบสวนมูลฟ้อง พิจารณาคดีและมีคำสั่งไปตามที่พิจารณาได้ความ

๒. ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๒ เพื่อศึกษา แนวคิดทฤษฎีและกติกาสากลเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม พบว่าการพิจารณาพิพากษาคดีอยู่บนพื้นฐานของแนวคิดทฤษฎี คือ

(๑) แนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม (๒) แนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง (๓) แนวคิดทฤษฎีหลัก Privilege against self incrimination ของระบบกฎหมาย Common law บุคคลไม่อาจถูกบังคับให้ประจานตนเอง (๔) กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) บุคคลทั้งปวงย่อมเสมอกันในการพิจารณาคดีของศาลและคณะตุลาการที่มีอำนาจ มีความเป็นอิสระ และเป็นกลาง มีสิทธิที่จะไม่ถูกบังคับให้เปิดเผยความเป็นปรีภัยต่อตนเอง หรือให้รับสารภาพผิด

๓. ตามวัตถุประสงค์ข้อ ๓ เพื่อศึกษา ปัญหาและสาเหตุของปัญหาของกระบวนการ ลงนิคมกรรมตามกฎหมายเถรสมาคม โดยมี สภาพปัญหา ๕ สภาพปัญหา คือ

๓.๑ เรื่องพระภิกษุองค์คณะ ผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่โดยเหตุ สดวีสัย

ข้อค้นพบที่ ๑ ให้แต่งตั้งผู้เข้าปฏิบัติ หน้าที่แทน หากเกิดเหตุภายหลังได้สวนมูล ฟ้องหรือพิจารณาคดีเสร็จแล้ว ให้เจ้าคณะ ผู้ปกครองสงฆ์เหนือขึ้นไปเข้าตรวจสอบจำนวนร่วม ทำคำวินิจฉัย

๓.๒ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและ คณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

ข้อค้นพบที่ ๒ ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ พิจารณาและคณะผู้พิจารณาเรียนรู้กฎหมาย ด้วย และให้ตั้งที่ปรึกษากฎหมายในการปฏิบัติ หน้าที่ได้โดยที่ปรึกษาไม่มีสิทธิออกเสียงทำ คำสั่งคำวินิจฉัย

๓.๓ เรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คัดค้าน พระภิกษุคณะผู้พิจารณา

ข้อค้นพบที่ ๓ ให้มีบทบัญญัติให้ คู่ความคัดค้านคณะผู้พิจารณาได้เช่นเดียวกับ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ อนุโลมตามภิกษุภาวะและสภาพ สังคม

๓.๔ เรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการ ดำเนินคดี

ข้อค้นพบที่ ๔ พบว่า กฎหมายเถร สมาคมเนื้อความเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติมี กระบวนการหลายขั้นตอน ควรอนุญาตให้ คู่ความมีที่ปรึกษากฎหมายได้

๓.๕ เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบ คำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

ข้อค้นพบที่ ๕ พบว่า การสอบ คำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาควรต้องแจ้ง สิทธิให้ทราบก่อนว่ามีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้ การก็ได้ เพื่อแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้ รับสารภาพ

การอภิปรายผล

๑. เรื่องพระภิกษุองค์คณะผู้พิจารณา บางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่เพราะเหตุสดวีสัย

พิจารณาได้ว่า ตามกฎหมายเถรสมาคม ฉบับที่ ๑๑ (พ.ศ. ๒๕๒๑) ข้อ ๓๑ วรรคสาม เรื่อง องค์คณะของคณะผู้พิจารณา เปรียบเทียบได้กับ องค์คณะผู้พิพากษาในศาลยุติธรรม ตามพระ ธรรมนูญศาลยุติธรรม มาตรา ๒๘ (๓) วางหลักว่า ในระหว่างการพิจารณาคดีใด หากมีเหตุสดวีสัย หรือมีเหตุจำเป็นอื่นอันมิอาจก้วล่วงได้ ทำให้ผู้ พิจารณาซึ่งเป็นองค์คณะในการพิจารณาคดีนั้น ไม่อาจจะนั่งพิจารณาคดีต่อไป ในศาลชั้นต้น ให้ ผู้บริหารศาล ผู้บริหารภาค รองผู้บริหาร หรือผู้ พิจารณาในศาลที่ได้รับมอบหมายนั่งพิจารณา แทน หากเหตุเกิดขึ้นในระหว่างการทำคำ พิพากษา มาตรา ๒๙ (๓) ในศาลชั้นต้น ให้

ผู้บริหารศาล ผู้บริหารภาค หรือรองผู้บริหาร มีอำนาจลงลายมือชื่อทำคำพิพากษาเป็นกรณี ต้องทำเองไม่มีอำนาจมอบหมายแก่ผู้พิพากษาอื่น รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รับรองความเป็นอิสระของผู้พิพากษาศาลการ แต่ไม่ได้รับรองความเป็นอิสระของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาอำนาจพิจารณาตีวินัยสงฆ์เกิดจากอำนาจปกครองสงฆ์ตามสายบังคับบัญชา ผู้ได้บังคับบัญชาอาจเกรงอำนาจปกครองไม่กล้ามีความเห็นต่างเข้าลักษณะยกยาคติ ทำให้ขาดความเป็นกลาง หากเจ้าคณะผู้ปกครองเหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาเข้าอ่านสำนวนร่วมประชุมปรึกษาอนุโลมตามพระธรรมนูญศาลยุติธรรมมาตรา ๒๙ (๓) ย่อมเกิดสภาวะเสี่ยงข้างมาก ทำคำสั่งคำวินิจฉัยได้โดยสมบูรณ์ เป็นไปตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม

๒. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

พิจารณาได้ว่า โดยที่เนื้อหาโดยรวมของกฎหมายมาตรา ๔ เปรียบเทียบได้กับกฎหมาย ๔ ฉบับดังกล่าว จากงานวิจัยของ ตะวัน ตปคุโณ (พิมพ์ทอง) เรื่อง แนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายสำหรับพระภิกษุที่กระทำความผิดพระวินัยและบทความวิจัยของ อุดุลย์ นุแปงตา เรื่อง การดำเนินการทางวินัยกับพระสงฆ์ที่กระทำความผิดวินัย พระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ ๒๕๐๕ พบว่า กระบวนการนิเทศกรรมตามกฎหมายมาตรา ๔ ดังกล่าวมีความซับซ้อนยุ่งยากแก่การปฏิบัติ

เป็นกระบวนการทางกฎหมาย พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์ซึ่งเป็นผู้พิจารณาและคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย ดำเนินกระบวนการผิดพลาดผู้วิจัยเห็นเพิ่มเติมว่าสิ่งที่ช่วยให้พระผู้ปกครองสงฆ์ได้มีความรู้กฎหมายอีกช่องทางหนึ่ง คือจัดอบรมความรู้กฎหมายและกฎหมายอาญา สมาคมว่าด้วยการลงนิเทศกรรม โดยเจ้าคณะจังหวัดเป็นแม่งาน เชิญผู้ทรงคุณวุฒิด้านกฎหมายและพระธรรมวินัยมาบรรยายให้ความรู้ ขจัดความหลงผิดอันเป็นโมหาคติในหลักอคติ ๔ ให้สิ้นไป เกิดภาวะการปฏิบัติงานที่ถูกต้อง ตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม

๓. เรื่องไม่มีบทบัญญัติให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

พิจารณาได้ว่า ความเป็นกลางของพระภิกษุคณะผู้พิจารณาเป็นสิ่งสำคัญยิ่ง ผู้พิพากษาศาลการ รวมทั้งคณะผู้พิจารณาต้องมีความเป็นกลางปราศจากอคติทั้งปวง หากมีข้อเท็จจริงปรากฏที่ทำให้เห็นว่าขาดความเป็นกลาง ควรต้องให้คู่ความมีสิทธิ์คัดค้านได้ คัมภีร์พระธรรมศาสตร์และหลักอภินิหารเป็นหลักธรรมและการดำรงตนของผู้พิพากษาศาลการว่า ผู้พิพากษาศาลการต้องตัดสินคดีด้วยความเที่ยงธรรม ปราศจากความลำเอียงเข้าข้างฝ่ายใด หลักความเป็นกลางเป็นหลักธรรมประการหนึ่งของพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ในหัวข้อหลักอคติ ๔ ควรมีบทบัญญัติไว้ในกฎหมายมาตรา ๔ ให้คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณาได้

ตามแนวคิดทฤษฎีหลักความเป็นกลาง เหตุคัดค้านตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑, ๑๒ ครอบคลุมตามหลักอินทภาษและหลักคดี ๔ ทุกประการ

๔. เรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

พิจารณาได้ว่า กฎมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม เนื้อหาเป็นกฎหมายวิธีสบัญญัติ คู่ความไม่จบการศึกษากฎหมายอาจดำเนินกระบวนการพิจารณาไม่ถูกต้อง รัฐธรรมนูญรับรองสิทธิเสรีภาพ บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมาย มีสิทธิได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน กติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights - ICCPR) ในการพิจารณาคดีอาญาบุคคลทุกคน มีสิทธิที่จะต่อสู้คดีด้วยตนเองหรือโดยผ่านผู้ช่วยเหลือทางกฎหมายที่ตนเลือก ประชาชนจำนวนมากไม่รู้กฎหมายประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาวางหลักไว้ว่า ให้ศาลถามจำเลยว่ามีทนายความหรือไม่ ถ้าไม่มีและจำเลยต้องการก็ให้ศาลตั้งทนายความให้ ทั้งนี้เพื่อให้จำเลยคดีอาญามีทนายความช่วยเหลือ ถูกต้องตามข้อสันนิษฐานเด็ดขาดว่าประชาชนรู้กฎหมายเกิดความเสมอภาคและความชอบธรรมตามแนวคิดทฤษฎีหลักความยุติธรรม สิทธิการมีทนายความช่วยเหลือเป็นสิทธิขั้นพื้นฐาน

ของประชาชน คู่ความคดีวินัยสงฆ์จึงควรมีที่ปรึกษากฎหมาย

๕. เรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

พิจารณาได้ว่า ตามรัฐธรรมนูญคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน ในคดีอาญาจะบังคับให้บุคคลให้การเป็นปฏิกษต่อตนเองไม่ได้ และประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาในการถามคำให้การผู้ต้องหา ให้แจ้งให้ผู้ต้องหาทราบก่อนว่า ผู้ต้องหาสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ ถ้อยคำใดๆที่ผู้ต้องหาให้การไว้ก่อนมีการแจ้งสิทธิ จะรับฟังเป็นพยานหลักฐานในการพิสูจน์ความผิดของผู้นั้นมิได้ การแจ้งสิทธิแสดงให้เห็นว่าไม่มีการบังคับให้รับสารภาพซึ่งเป็นคำให้การที่เป็นปฏิกษต่อตนเองตามรัฐธรรมนูญ ถือเป็นแนวคิดทฤษฎีที่สืบเนื่องมาจากกติการะหว่างประเทศว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (International Covenant on Civil and Political Rights-ICCPR) กฎมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการลงนิคหกรรม ข้อ ๑๓ (๑) ไม่ได้บัญญัติให้พระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การพระภิกษุผู้ถูกกล่าวหาต้องแจ้งสิทธิก่อน ซึ่งไม่สอดคล้องกับกฎหมายบ้านเมืองและแนวคิดทฤษฎี

ข้อเสนอแนะ

๑. ปัญหาเรื่องพระภิกษุคณะผู้พิจารณาบางรูปไม่อาจปฏิบัติหน้าที่

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๓๑ วรรคสาม เป็นว่า
ข้อ ๓๑ วรรคสาม ในกรณีที่ คณะ
ผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งไม่อาจร่วมปฏิบัติหน้าที่
ได้ โดยมีเหตุสุดวิสัยให้หัวหน้าคณะผู้พิจารณา
มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น ในเขตปกครอง
ตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ไม่อาจปฏิบัติหน้าที่
ได้เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้า
คณะผู้พิจารณาไม่อาจปฏิบัติหน้าที่ได้ ให้เจ้า
คณะผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะ
ผู้พิจารณา มีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่น
ตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะ
ผู้พิจารณา ในเขตปกครองเข้าเป็นหัวหน้าคณะ
ผู้พิจารณาแทน กรณีเหตุเกิดเมื่อได้สวนมูลฟ้อง
หรือการพิจารณาเสร็จสิ้น และกรณีพระภิกษุ
คณะผู้พิจารณา ๒ รูปได้สวนมูลฟ้อง และ
พิจารณาไม่มีผู้ดำรงตำแหน่งครบ ๓ รูป เพราะ
เหตุพื้นที่อำเภอมีเพียงตำบลเดียว เมื่อได้สวน
มูลฟ้องหรือพิจารณาเสร็จสิ้น ให้เจ้าคณะ
ผู้ปกครองสงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณา
เข้าตรวจสำนวนร่วมประชุมปรึกษาทำคำสั่ง
คำวินิจฉัย

๒. ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณา
และคณะผู้พิจารณาไม่มีความรู้กฎหมาย

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๓ เพิ่มความ
วรรคสองว่า

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุ
ผู้พิจารณาและพระภิกษุคณะผู้พิจารณา หาก
พระภิกษุผู้พิจารณาไม่จบการศึกษานิติศาสตร์

บัณฑิต หรือพระภิกษุในคณะผู้พิจารณาไม่มีรูป
ใบจบการศึกษานิติศาสตรบัณฑิต ให้พระภิกษุ
ผู้พิจารณาหรือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแล้วแต่
กรณี มีคำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑
รูป/คน แต่ที่ปรึกษากฎหมายไม่มีสิทธิออก
เสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

เพิ่มข้อ ๖๖ ให้องค์การคณะสงฆ์
ส่งเสริมให้พระภิกษุผู้ปกครองสงฆ์เรียนรู้จบ
การศึกษากฎหมายด้วย และให้เจ้าคณะ
ผู้ปกครองสงฆ์ระดับจังหวัด จัดอบรมความรู้
กฎหมายและกฎหมายอาญาตามฉบับนี้ แก่พระ
สงฆ์ในเขตปกครองเพื่อให้ความรู้และ
สามารถปฏิบัติงานได้

๓. ปัญหาเรื่องไม่มีบทบัญญัติให้
คู่ความคัดค้านพระภิกษุคณะผู้พิจารณา

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๒๓ เพิ่มความ
วรรคสองว่า

เมื่อคดีถึงคณะผู้พิจารณา พระภิกษุใน
คณะผู้พิจารณารูปใดรูปหนึ่งอาจถูกคัดค้านได้
ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งตามประมวลกฎหมายวิธี
พิจารณาความแพ่งมาตรา ๑๑ มาตรา ๑๒
โดยอนุโลม พระภิกษุคณะผู้พิจารณารูปใดมี
เหตุถูกคัดค้านข้อเท็จจริงฟังได้จะปฏิบัติหน้าที่
เป็นคณะผู้พิจารณาไม่ได้ ให้หัวหน้าคณะ
ผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขต
ปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับผู้ถูกคัดค้าน
เข้าเป็นคณะผู้พิจารณาแทน หากหัวหน้าคณะ
ผู้พิจารณาถูกคัดค้าน ให้เจ้าคณะผู้ปกครอง

สงฆ์เหนือหัวหน้าคณะผู้พิจารณามีคำสั่งแต่งตั้งพระภิกษุรูปอื่นในเขตปกครองตำแหน่งระดับเดียวกันกับหัวหน้าคณะผู้พิจารณาผู้ถูกคัดค้านเข้าเป็นหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแทน

๔. ปัญหาเรื่องคู่ความไม่มีที่ปรึกษาในการดำเนินคดี

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๖๓ เป็นว่า

ข้อ ๖๓ โจทก์หรือจำเลย จะแต่งตั้งผู้หนึ่งผู้ใดให้ว่าต่างหรือแก้ต่างในกรณีไต่สวนมูลฟ้องและในกรณีพิจารณาวินิจฉัยการลงนิคหกรรมมิได้ แต่อนุญาตให้มีที่ปรึกษากฎหมายในการดำเนินกระบวนการพิจารณาได้ โดยที่ปรึกษากฎหมายควรมีความรู้พระธรรมวินัยด้วย

๕. ปัญหาเรื่องพระภิกษุผู้พิจารณาสอบคำให้การผู้ถูกกล่าวหาโดยไม่มีการแจ้งสิทธิ

แก้ไขเพิ่มเติมข้อ ๑๓ วรรคหนึ่ง เป็นว่า

ข้อ ๑๓ ในกรณีที่พระภิกษุผู้พิจารณาสั่งรับคำฟ้องของโจทก์ไว้แล้ว ให้เรียกพระภิกษุ

ซึ่งตกเป็นจำเลย ตามข้อ ๔ (๗) ก. มาแจ้งคำฟ้องของโจทก์ให้จำเลยทราบ แล้วสอบถามคำให้การของจำเลย ก่อนสอบคำให้การให้แจ้งสิทธิแก่จำเลยก่อนว่าจำเลยมีสิทธิที่จะให้การหรือไม่ให้การก็ได้ จำเลยให้การอย่างไรหรือไม่ให้การ ให้จดบันทึกไว้และให้จำเลยลงชื่อไว้ หากไม่แจ้งสิทธิห้ามมิให้รับฟังว่าเป็นคำให้การแล้วดำเนินการอย่างใดอย่างหนึ่งดังต่อไปนี้

เพิ่มเติมข้อ ๑๓ วรรคสอง ความว่า

ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุผู้พิจารณาและพระภิกษุคณะผู้พิจารณา หากพระภิกษุผู้พิจารณาไม่จบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต หรือพระภิกษุในคณะผู้พิจารณาไม่มีรูปใดจบการศึกษานิติศาสตร์บัณฑิต ให้พระภิกษุผู้พิจารณาหรือหัวหน้าคณะผู้พิจารณาแล้วแต่กรณี มีคำสั่งแต่งตั้งที่ปรึกษากฎหมายได้ ๑ รูป/คน แต่ที่ปรึกษากฎหมายไม่มีสิทธิออกเสียงทำคำสั่ง คำวินิจฉัย

เอกสารอ้างอิง

เกียรติขจร วัจนสวัสดิ์. (๒๕๕๓). *หลักกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา*. กรุงเทพมหานคร: พลสยามพริ้นติ้ง.

คณาจารย์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๕๕). *คู่มือนักธรรมและธรรมศึกษาชั้นเอก*. พระนครศรีอยุธยา: มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

คณาจารย์สำนักพิมพ์เลียงเชียง. (๒๕๔๖). *หนังสือบูรณาการแผนใหม่ นักธรรมชั้นตรี*. กรุงเทพมหานคร: เลียงเชียง

- เดชชาติ วงศ์โกมลเชษฐ. (๒๕๖๔). *ทฤษฎีการเมืองและสังคม*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์ดวงแดด.
- ประเสริฐ ตัณศิริ และสถาพร สรรมาลี. (๒๕๔๙). *เอกสารประกอบคำบรรยายวิชานิติปรัชญา LW ๒๐๑ นิติศาสตร์มหาบัณฑิต*. กรุงเทพมหานคร: รามคำแหง.
- พิชัย นิลทองคำ. (๒๕๕๔). *กฎหมายเนติบัณฑิต วิ.แพ่ง ภาค 4 ตอน 2*. กรุงเทพฯ: อทตยา มีเส้นเนียม.
- มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิราวุฒวิทยาลัย. (๒๕๓๙). *พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (๒๕๖๓). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. พระนครศรีอยุธยา: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณ.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (๒๕๖๕). *พจนานุกรม*. กรุงเทพมหานคร: อักษรเจริญทัศน์.
- ศุภชัย ศุภผล. (๒๕๕๘). *จอห์น รอลส์ ว่าด้วยทฤษฎีแห่งความยุติธรรมและชีวิตของจอห์นรอลส์*. กรุงเทพมหานคร: วิคตอรี่.
- สุทธินาถนฤพนธ์. (๒๕๖๒). *ประวัติศาสตร์กฎหมาย*. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- United Nations. (2024). *Section 14 of the ICCPR (online)*. Available at <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/international-covenant-civil-and-political-rights>.